

## МЕТА ЯК ОСНОВА ДЛЯ ВИЗНАЧЕННЯ МОДЕЛІ ДЕРЖАВНОЇ ПІДСУМКОВОЇ АТЕСТАЦІЇ ВИПУСКНИКІВ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ

Лукіна Т.

доктор наук з державного управління, професор  
головний науковий співробітник

Інститут педагогіки Національної академії педагогічних наук України  
м. Київ, Україна

Державна підсумкова атестація (далі – ДПА) учнів після закінчення кожного освітнього рівня давно стала звичним явищем для української освіти. Найбільш проблемною є ДПА по завершенню основної школи (9 класу, так званої гімназії). Дискусії щодо визначення форми і способу її проведення, а насамперед призначення їй основної мети, – продовжуються до сьогодні [1]. Порядок проведення державної підсумкової атестації визначає ДПА як «форму контролю відповідності результатів навчання здобувачів освіти вимогам державних стандартів загальної середньої освіти (далі – ЗСО) на відповідному рівні освіти» [2]. ДПА, як будь-який спосіб, технологія вимірювання досягнутих результатів навчання, повинна задовольняти певні вимоги, а саме забезпечувати: *валідність* усіх процедур і методів, тобто їх адекватність поставленій меті; *об'єктивність вимірювань*, що передбачає використання процедур, методів та інструментів вимірювання, що дають можливість отримати об'єктивні дані; *порівнянність результатів* вимірювань для узагальнення та формулювання висновків щодо відповідності результатів навчання здобувачів освіти вимогам державних стандартів ЗСО та ін.

З оглядом на зазначене, центральне місце посідає питання визначення мети проведення ДПА після 9-го класу. На відміну від ДПА після завершення повної ЗСО, доцільність проведення даного оцінювання у 9-му класі за чинною моделлю є доволі сумнівною. Це зумовлене збігом кількох обставин: а) за вітчизняним законодавством обов'язковим для здобуття всіма громадянами України є рівень повної загальної середньої освіти, отже, в умовах відсутності другорічництва кожен здобувач освіти незалежно від отриманих ним результатів ДПА має право продовжити навчання; б) невизначеність більшості учнів 9-х класів у планах на подальше навчання як наслідок певних соціально-економічних процесів та недостатності роботи педагогів із виявлення та розвитку здібностей і нахилів підлітків; в) проблеми підліткового віку, відсутність у більшості здобувачів основного рівня освіти мотивації до навчання [3] та ін.

Проведене нами дослідження думок різних груп педагогів (директорів закладів ЗСО, вчителів, методистів і учнів 9 класів) засвідчило, що переважна більшість респондентів бачать основне призначення ДПА після завершення основної школи у виявленні реального рівня навчальних досягнень здобувачів ( $X_{\text{сер}} = 0,496$ ) або використання її як засобу для здійснення певного відбору до профілів навчання у старшій школі ( $X_{\text{сер}} = 0,312$ ) [4]. Педагоги продемонстрували відмінності у думках залежно від віку, посади, стажу педагогічної діяльності та статі щодо доцільності

запровадження ДПА у формі зовнішнього незалежного оцінювання (ЗНО) [5]. Їхнє занепокоєння тим, що у переважній більшості учнів 9-х класів не сформовано готовності (психологічної, інтелектуальної, організаційної, методичної, правової та ін.) посилювалося також і визнанням того факту, що при проведенні ДПА у формі ЗНО вчителі будуть позбавлені можливості застосовувати індивідуальний підхід до особистості та конкретних обставин учня [6].

Вважається, що запровадження ДПА у формі ЗНО по завершенню основної освіти здатне вирішити наявні проблеми. Передбачалося, що запровадження ЗНО дасть можливість забезпечити об'єктивні процедури оцінювання, здолати корупцію в освіті, створити рівні для всіх, незалежно від матеріальних можливостей, умови доступу до вищої освіти та впровадити механізми і стандарти, що наближені до європейської практики оцінювання навчальних здобутків. Соціологічне опитування, проведене на честь 10-річчя ЗНО в Україні, засвідчило, що 52% українців позитивно ставляться до такого формату підсумкового випробування [7]. Незважаючи на це, деякі результати цього дослідження потребують ґрунтовного вивчення. Зокрема, респонденти визначили своє ставлення до ключових переваг чинної моделі проведення ЗНО після 11 класу наступним чином: об'єктивність оцінювання за рахунок виключення людського фактору – 32%, подолання корупції при вступі до закладів вищої освіти – 28%, забезпечення рівного доступу до вищої освіти незалежно від матеріальних можливостей абітурієнтів – 27 %, наближення української освіти до європейських стандартів освіти – 21 %, підвищення якості середньої та вищої освіти – 16%. Водночас, як недоліки називали наступне: недосконалість тестів – 31 %, необхідність у додатковому навчанні – 29 % (у т.ч. зізналися у тому, що користуються послугами репетиторів – 52%), падіння якості шкільної освіти – 17% [Там само]. Таким чином, сучасна модель проведення ЗНО виявляє достатньо неоднозначне ставлення до неї респондентів, що свідчить про необхідність її удосконалення.

Дослідження, що проводяться останніми роками ОЕСР, свідчать про позитивні результати, які отримують країни внаслідок поступової відмови від проведення перевідних іспитів на базі навчальних закладів по завершенню основної (базової) освіти (так званий рівень lower secondary school) і запровадження національних незалежних випробувань, що реалізуються уніфіковано за єдиною методологією і чітко визначеною процедурою. Проте, формальне запровадження технології національного тестування недостатньо. Наприклад, у звіті ОЕСР по Грузії зазначається, що перехід на запровадження національних іспитів обов'язково супроводжувався спеціальним навчанням вчителів, підвищенням їх професійної оціночної компетентності з метою недопущення порушень у виконанні вимог навчальних програм через надмірну увагу до підготовки здобувачів до національних випробувань [8].

У Сербії та деяких інших країнах Європи, навчання на рівні старшої середньої школи (upper secondary school) не є обов'язковим, саме тому проведення національних випробувань по завершенню основної освіти переслідує дві цілі: сертифікація здобуття обов'язкового рівня освіти, а також об'єктивний, надійний і справедливий механізм розподілу учнів у старших класах середньої школи з урахуванням їх освітніх потреб [9]. Крім того, зазначені національні випробування передбачають використання комбінованих тестів з різних навчальних предметів для того, щоб отримати найбільш

повну інформацію про навчальні здобутки учнів, а також мотивувати їх на повноцінне вивчення якомога більшої кількості дисциплін.

Таким чином, актуальним завданням сучасної освітньої політики є визначення мети проведення ДПА в основній школі, що зумовлено зміною структури освітніх рівнів загальної середньої освіти і цілей кожного з них. Підвищення мотивації здобувача освіти до складання ДПА можливе за умови визначення важливості результату його складання для планування подальшої освітньої траєкторії учня. Незаперечним є необхідність зміни організаційної моделі проведення ДПА шляхом запровадження процедур, що забезпечують максимально об'єктивне та уніфіковане оцінювання досягнутих результатів навчання, а також передбачають отримання інформації для визначення профілю навчання у старшій школі.

### Список літератури

1. Непотрібний іспит: чому освітні експерти виступають проти ДПА? (2019, Лютий 23). Вилучено з <https://uk.etcetera.media/nepotribniy-ispit-chomu-osvitni-eksperti-vistupayut-proti-dpa.html>
2. Міністерство освіти і науки України Наказ «Про порядок проведення державної підсумкової атестації» (2018, Груд. 7), № 1369. Вилучено з [http://ru.osvita.ua/legislation/Ser\\_osv/63274/](http://ru.osvita.ua/legislation/Ser_osv/63274/)
3. Лукіна Т.О. (2019). До проблеми запровадження технологій незалежного оцінювання результатів навчання у Новій українській школі: за результатами емпіричного дослідження. *Освіта і формування конкурентоспроможності фахівців в умовах євроінтеграції: збірник тез доповідей III Міжнародної науково-практичної конференції*, 24 –25 жовтня, Мукачево: Вид-во МДУ. (с. 293–294). Вилучено з <https://msu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/11/Збірник-тез-2019-Міжнародна-конф.pdf>
4. Лукіна Т.О. (2019). Посада як чинник відмінностей у професійному мисленні педагогів. *Problèmes et perspectives d'introduction de la recherche scientifique innovante: collection de papiers scientifiques «ΛΟΓΟΣ» avec des matériaux de la conférence scientifique et pratique international (Vol. 5)*, 29 novembre. Bruxelles, Belgique: Plateforme scientifique européenne. (pp. 52-56). DOI <https://doi.org/10.36074/29.11.2019.v4.05>
5. Лукіна Т.О. (2019). Вплив чинників професійного і демографічного характеру на визначення концептуальних і методичних аспектів державної підсумкової атестації здобувачів базової загальної середньої освіти. *Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки за 2019 рік*. К: НАПН. (с. 252-253). Вилучено з: <http://undip.org.ua/upload/iblock/164/anotoaini.pdf>
6. Lukina T.(2020). National assessment of basic education graduates with the eyes of teachers and applicants of education: analysis of reasons for non-perception. *The 1 st International scientific and practical conference “Innovative development of science and education”*, March 29-31, ISGT Publishing House, Athens, Greece. (pp. 245-250). Retrieved from URL: <http://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2020/03/INNOVATIVE-DEVELOPMENT-OF-SCIENCE-AND-EDUCATION-29-31.03.20.pdf>.
7. Динаміка ставлення українців до ЗНО: Результати національного опитування до 10-річчя ЗНО в Україні (2018, Трав. 25). Вилучено з: [http://ratinggroup.ua/research/ukraine/dinamika\\_otnosheniya\\_ukraincev\\_k\\_vno\\_zno.html](http://ratinggroup.ua/research/ukraine/dinamika_otnosheniya_ukraincev_k_vno_zno.html).